

Prosjektbeskrivelse

«Tegning, form og drama»

*En personlig kunstnerisk forskningsreise
fra tegning til film*

Stipendiat ved KHiO, avd. Design

Bendik Kaltenborn

26. november 2021

Bakgrunn

Jeg er en tegneserieskaper og illustratør som i mitt prosjekt «Tegning, form og drama» utforsker overgangen mellom tegning og film ved å selv foreta reisen fra papir til film gjennom å regissere en kortfilm basert på mine egne tegneserier. Og for å luke ut en forståelig misforståelse først som sist så vil jeg understreke at det ikke er snakk om tegnefilm men film med skuespillere og kamera, såkalt «live action».

Prosjektbeskrivelsen har naturlig nok endret seg noe underveis før den kunne oppsummere såpass definert som over her. Innledningsvis gikk den ut på at jeg ville utforske overgangen fra tegneserier og over i flere ulike medier. Jeg ville starte med å fortelle en historie i tegneserieform for så å fortsette fortellingen gjennom flere ulike medier. Den skulle fortsette interaktivt gjennom et spill, enten som brettspill eller et «point and click» spill på iPad, for så å ende opp med å bli fortalt gjennom skuespillere, som scenekunst, teater eller film. Historien skulle altså på sett og vis ende med å bli fortalt gjennom en uttrykksform lengst mulig unna utgangspunktet.

Jeg innså tidlig at denne ambisiøse mangslungne planen ville innebære at veldig mye dyrebar forskningstid ville gå med på å ferdigstille flere fullførte verk framfor å tilbringe mest mulig tid i prosesser, utforskning og prøving, som jo kunstnerisk forskning handler om. Å skulle ende opp med ett enkelt verk, enten det er film eller scenekunst er dessuten mer enn omfattende nok i seg selv.

Fra tegning til film

Prosjektet mitt kan fort sende tankene i retning filmadapsjoner av tegneserier, som de siste 10-20 årene er blitt et stort fenomen, med bl.a. «The End of The F***ing World», «Sin City», «Blå er den varmeste fargen», «Ghostworld» og «Watchmen» for ikke snakke om alle superheltefilmer fra Marvel og DC-universet. Prosjektet mitt handler også om å adaptere tegneserie til film, men essensen her er *hvem* som foretar adaptasjonen; nemlig tegneren selv, som i dette tilfellet er meg. Hva finner en tegner i overgangen mellom tegning og film, og hva skjer med historiefortellingen i dette skjæringspunktet?

Å gå fra tegning til film i seg selv er ikke unikt, jeg har vært både klar over og inspirert av andre som krysset disse grensene før meg. Særlig vil jeg trekke fram Marie Louise Ekman, billedkunstneren og tegneren som har laget flere spillefilmer, Jorunn Myklebust Syversen som kommer fra kunstfeltet og debuterte med spillefilmen «Hoggeren», David Lynch som oppdaget filmmediet etter å ha stop motion-animert maleriene sine da han gikk på kunsthøgskolen, og ikke minst Federico Fellini, som allerede var en godt etablert illustratør og serietegner da han lagde sin første film.

Så hvorfor vil jeg gjøre det samme selv og ikke bare studere de som har gjort det før meg? Dels handler det om at dette jo tross alt er kunstnerisk forskning, der man skaper mens man forsker. Det handler også om at jeg vil foreta reisen i *første hånd* og rapportere underveis. Jeg vil selv oppleve og erfare hva som skjer når en tegner bestemmer seg for å lage film, jeg vil *erfare* svarene.

Men for å få i pose og sekk vil jeg også studere de som har gjort det før meg og jeg har benyttet meg av den fine unnskyldingen et stipendiat er for å kontakte de man inspireres av og vil lære av. Jeg har bl.a. snakket med Carl Johan DeGeer, illustratør, billedkunstner og forfatter som har regissert flere filmer og barne-tv. Jeg har vært i LA og intervjuet serietegneren Sammy Harkham, en sentral skikkelse i moderne amerikansk og internasjonal undergrunnstegneseriescene i kraft av å være redaktør for antologien *Kramers Ergot*, som kan sies å være vår tids *Raw Magazine*. Tegneserien hans «Cricketts» utspiller seg dessuten i stor grad på filmsett og i tillegg har han laget en kortfilm, selv om den ikke er direkte basert på en tegneserie. Jeg har også snakket med regissør Yngvild Flikke og serietegner Inga Sætre under deres prosess med å filmatisere sistnevtes tegneserie «Fallteknikk», som fikk filmtittelen «Ninjababy».

Et sterkt uttrykksbehov

For meg handler prosjektet mitt i stor grad om å ha et sterkt uttrykksbehov, noe som har vært drivkraften for meg som tegner så lenge jeg har levd. Dels har tegning blitt et levebrød men den har også terapeutiske egenskaper for meg der jeg får utløp for ting som vil ut, og jeg kan føle sterkt velvære etter å ha tegnet noe som gir meg mening, noe eget. En ren og pur form for tegneglede. Hittil har tegning vært det mest tilgjengelige mediet for meg for å dekke dette behovet. Og tegning er tilgjengelig, man trenger bare ark og penn og et driv. Men tross dets glimrende egenskaper har jeg også kjent på begrensninger når det kommer til de historiene jeg vil fortelle, særlig siden stemning er så grunnleggende i det jeg gjør. Et sterkt ønske om lyd, musikk og bevegelse, noe som i større grad kan konkretisere stemningen jeg vil formidle mer direkte. Filmmediet har alle disse tingene og har opptatt meg mer enn noe annet i hele mitt voksne liv, så det å flytte utløpet for uttrykksbehovet over fra tegning til film er noe jeg har vært veldig nysgjerrig på og jeg tenker at kunstnerisk forskning er en optimal ramme for denne utforskningen.

Hva ser jeg etter i overgangen mellom film og tegning?

Først vil jeg påpeke det litt åpenbare i at arbeidsprosessen for en tegneserietegner og en filmskaper befinner seg på hver sin ende av en skala; der man som tegner ofte sitter alene mens man på et filmsett jobber med et stort antall mennesker, begge deler på godt og vondt.

Tegneserier er allerede nært beslektet med storyboards, og som serietegner er jeg vant til å jobbe med karakterer, dialog, timing og mye annet som også gjelder for film.

Er mine erfaringer som serietegner overførbare, og kan de til og med tilføre noe nytt når jeg beveger meg over i film? Kan jeg bruke tegning som en direkte del av å gi regi eller til å gi en ytterligere pekepinn på humør, kroppsspråk, karakter, temperament, stemning man ønsker i en scene? Hva skjer med fortellingene mine når man kan jobbe med stemningshevende virkemidler som lyd, musikk, og full kontroll på tidslinjen? Hvordan vil mitt visuelle univers påvirkes når det forlater papiret og gestaltet gjennom skuespillere, sminkedesignere, produksjonsdesignere, fotograf m.m.? Hva med dialogen, timingen, tempoet og andre aspekter som vil påvirkes når mitt tegnede univers møter den tredje dimensjon? Dette er sentrale spørsmål i mitt prosjekt, som jeg som sagt ønsker å erfare svarene på i første hånd.

I tillegg kan det være interessant å se om arbeidet med film vil påvirke hvordan jeg lager tegneserier etter å ha vært gjennom denne prosessen og sett karakterene mine gestaltet av levende mennesker. Kanskje påvirker møtet med skuespillere og filmarbeidere måten jeg tenker karakterer og historiefortelling på, kanskje snubler jeg som tegner over nye historiefortellerverktøy jeg kan ta med meg videre som serieskaper?

Det er med andre ord essensielt i dette prosjektet at jeg selv har manus og regi, at både tegneserien og filmen er fortalt av samme person, med samme visjon. Det er skremmende å skulle kaste seg ut i et fag jeg ikke kan og som jeg har stor ærefrykt for, men jeg tror samtidig at nettopp det å komme inn "med nye briller" fra en annen vinkel, med en annen kompetanse og bagasje som samtidig ikke er helt fjern, kan være en styrke og kanskje kan bringe nye metoder og tilnærminger til torgs. Om ikke annet vil det, dersom jeg lykkes i å gjennomføre en film, gi et innblikk i en tegners prosess på veien mot film.

Utgangspunktet

Selv om jeg hadde en idé om at tegneseriene mine skulle være utgangspunktet for prosjektet mitt, visste jeg ikke om jeg ville ta utgangspunkt i noe jeg allerede hadde laget eller om jeg ville lage noe nytt og jobbe utifra dette. Da jeg gjennomførte et forsøk med skuespillerstudenter fra KHiO tok jeg utgangspunkt i en 6 sider lang tegneserie fra boka mi «Liker stilen» (2013). Dette er et lite kammerdrama som jeg følte egnet seg godt til å forsøke med; avgrenset location, lite persongalleri (4 pers) og en definert begynnelse og slutt.

Da jeg bestemte meg for at jeg ville lage en kortfilm dukket denne scenen opp i bevisstheten igjen, men samtidig ønsket jeg å utforske flere historier og innså at boka som helhet ville utgjøre en god «labrotte» for prosjektet mitt. Den har flere korte historier og tegninger som i utgangspunktet ikke hører sammen, men boka er allikevel satt sammen på en måte som jeg føler har en helhet og flyt. Den samme tilnærmingen ville jeg ta utgangspunkt i når jeg valgte å filmatisere boka og dermed er «Liker stilen»-boka, som altså ble laget før stipendiat-perioden, blitt en del av stipendiatet som et utgangspunkt for mine forsøk.

Når jeg forteller historier gjennom tegneserier er det nesten litt som å tale i tunger, for selv om jeg med årene har utviklet et ganske særegent serieuttrykk opplever jeg at det har tatt form i stor grad av seg selv, mye basert på stemninger, magefølelse og innfall. Karakterer bare valser inn og tar seg til rette, lager kaos og tar styringa, mens jeg nærmest står på sidelinjen og observerer. Hvem er disse folka? Hvor kommer de fra? Hva vil de? Mange er nok løst basert på folk jeg har sett på bussen, noen minner mye om min far, noen om meg selv, men allikevel er de liksom et eget folkeferd, som jeg ikke fullt ut forstår meg på.

Man kan si at jeg i mitt prosjekt ønsker å finne lysbryteren i mitt eget univers/kunstnerskap og at jeg tror denne befinner seg et sted utenfor komfortsonen, utenfor det for meg trygge og kjente. For selv om jeg hittill gladelig har famlet rundt i halvmørke tror jeg det ligger et potensiale der som kan forløses ved å utforske mer av meg selv og mine serier innenfor rammene av kunstnerisk forskning.

Da jeg i 2009 ga ut samleboken «Serier som vil deg vel» (åndelig forløper til Liker stilen) skrev Knut Nærum et forord som jeg synes oppsummerer mine tegneserier mer treffende enn jeg selv er i stand til;

“Fortellinger gjennom veggen

Bendik Kaltenborns fortellinger er som halvt overhørte samtaler, oppfanget fra rommet ved siden av. Du oppfatter for lite til å få full oversikt, men mer enn nok til å bli interessert og ofte nok til å bli redd. Figurene hans er tragiske skikkelser, desperat oppstemte og blottet for selvinnsett, de skramler omkring i en verden de ikke forstår, de kommer til kort og de ser det ikke selv. Derfor er de komiske. Samtidig, i grenselandet mellom det kjente og det ukjente lusker det farlige og vil inn, som en krokodille utenfor en barnehage, eller, som du snart får se, en svart ulv utenfor et kontor.

Her, som i kunstnerens storslåtte og ikke minst store album Seks sultne menn, handler mye om voksne menn i tertiærnæringene – sjefer, selgere og funksjonærer, uten at Kaltenborn dermed har siktet seg inn mot næringslivsgubber som målgruppe. Tvert imot er det noe allment menneskelig og velkjent over hans glade tapere og gærninger, deres maktspill og mentale tics. Hvis du ikke har møtt noen sånne, er det trolig fordi du er en selv.

Disse seriene framkaller alkoholfri fylleangst; de gir meg en trykkende følelse av at det har skjedd noe fryktelig, uten at jeg helt vet hva. [...] En ugrei fornemmelse av noe som kommer til å skje. Som er godt gjort av streker på papir: Å involvere leseren i noe som ennå ikke har skjedd, ikke på papiret engang.

Streken: Et rufsete univers framstilt med en ren strek. Hadde den vært musikk, ville den vært cool jazz. Eller kanskje tidlig Talking Heads. Stilen har hundre fedre og mødre, så mange opphav at det blir urimelig å peke på ett av dem. For ikke å snakke om onklene. La det derfor bare være sagt at Kaltenborns uttrykk peker både bakover, mot ligne claire-tradisjonen, og framover, ved at det er umiskjennelig nå og på høyde med det

beste hvor som helst, utlandet inkludert. Han har, i likhet med doktor Frankenstein, gravd opp litt her og litt der og laget sitt eget monster. Legg særlig merke til The Dongery Quiz, hvor tegning møter foto og det blir åpenbart at streken har troverdighet nok til å tåle møtet med en tredje dimensjon.

Bendik Kaltenborn har lagt øret mot veggen, her viser han oss hva han hørte. Les det langsomt.”

Skriving og refleksjon

Jeg søkte meg altså til stipendiatet med mål om å bevege meg over i andre medier å uttrykke meg gjennom, men det jeg ikke hadde klart for meg før jeg begynte var at et av de var skrijving.

Jeg hadde innledningsvis en idé om at jeg skulle føre en enkel og lavterskel tegneseriedagbok som skulle kunne fungere som refleksjon i enden av prosjektet. Jeg hadde gjort noe lignende for mange år siden med hell, men straks jeg begynte med dette nå kjente jeg det lugget kraftig. Jeg hadde tegnet meg lei etter ti år med frilansing og samtidig innså jeg at teksten grodde igjen siden fullstendig mens tegningene ble små og fullstendig omringet av tekst. Det ble veldig synlig at det var skrijving jeg hadde behov for mer enn tegning og det opplevdes som en befrielse å heller føre en skriftlig dagbok som forhåpentligvis kan redigeres og settes sammen til et hensiktsmessig og overkommelig innsyn i min arbeidsprosess og mine tanker fortløpende. Tegning/kunsten er for meg en så stor del av livet at det ikke er noe tydelig skille mellom dette og mitt privatliv, derfor anser jeg denne formen som optimal for den forholdsvis personlige tilnærmingen jeg tenker å legge meg på. Jeg ser for meg å presentere den redigerte dagboken sammen med de nevnte intervju jeg har gjort.

Mine ambisjoner om formidling til de som måtte gå løs på denne doktorgraden er altså å gjennom refleksjonen sette hodet på gløtt og gi innblikk i en prosess mer enn å skulle forklare og analysere min kunst utover de tanker og refleksjoner jeg gjør meg underveis og som kommer naturlig. Jeg avstår ikke fra å trekke slutninger men lar mye ligge åpent for den som måtte se andre sammenhenger enn jeg selv gjør, særlig fordi jeg er av den oppfatning av at man ikke nødvendigvis er den beste til å analysere og forklare sitt eget arbeide. Jeg anser at mine teorier og tanker rundt eget arbeide fungerer best i tospann med en utenforståendes friske blick og slutninger.

Parallelt med at jeg påbegynte dagboken oppstod en annen naturlig vei inn i både skrijvingen og refleksjonen helt innledningsvis i stipendiatet. Jeg hadde da akkurat lagt bak meg 10 år som illustratør og innså at jeg på terskelen inn i stipendiatet stod på en unik mulighet til å se meg tilbake og reflektere med mye friskt i minnet og begynte arbeidet med en retrospektiv samlebok og utstilling. Siden dette dreide seg om oppdragsbasert illustrasjon måtte de kontekstualiseres for å gi noen mening og jeg lage et slags skriftlig kommentarspor som følger alle arbeidene og forklarer kort hva slags tekster de har illustrert. Her kunne jeg nærme meg skrijving i trygge rammer, om

noe jeg kunne og det føltes veldig befriende. I tillegg ville jeg skrive et forord, og i dette forordet fant jeg tonen som føles riktig for meg, den personlige tonen som også gjelder for dagbok-refleksjonen.

Utover å være en inngang til skriving og retrospektiv refleksjon markerer denne boka noe som var viktig for meg som stipendiat; å være åpen for de ting som dukker opp og kanskje ikke var en del av planen, benytte anledningen til utforske bakover i tid så vel som framover. Det føltes bare riktig å lukke en dør før man åpner en ny.

For å oppsummere kan jeg si at jeg har et hovedmål og flere delmål i mitt prosjekt, der det første er å utforske film mens delmålene er å utforske alt som føles riktig underveis; herunder skriving, tegning, og de uttrykksformer som måtte oppleves relevante.

Nærum hevder i sitt forord at «streken min har troverdighet nok til å tåle møtet med en tredje dimensjon», og veldig kort fortalt og satt på spissen kan man vel oppsummere at det er nettopp denne påstanden jeg vil prøve i mitt prosjekt.